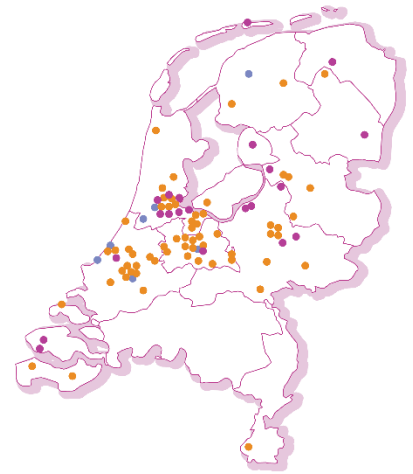

TOESPRAAK SYMPOSIUM PIONIEREN ‘OP HOOP VAN ZEGEN’

Woerden, vrijdag 10 februari 2017, door Martijn Vellekoop (coördinator pionieren)

Vandaag staan we stil bij wat er de afgelopen acht jaar gebeurd is rond pionieren. Je zou kunnen zeggen: ‘reden voor een feestje’. Want er is veel moois gebeurd! Er zijn **nu 91 pioniersplekken**. Wie had dat durven dromen? Ik niet, eerlijk gezegd. We ervaren dat echt als een zegen! Als dat komende drie jaar zo doorgaat, dan is **tegen die tijd 10% van de geloofsgemeenschappen** binnen de Protestantse Kerk ontstaan vanuit een pioniersplek. En als we afgaan op de gegevens die pioniers ons geven, dan lukt het daadwerkelijk om rand- en buitenkerkelijke mensen te betrekken. Ook zijn er **al mensen gedoopt**: in zwembadjes in een kerk, in het Vondelpark of in een rivier. De tijden van Johannes de Doper lijken te herleven. Er gebeurt veel moois!

Tegelijk houd ik m’n hart vast. Want **pionieren is pittig**. Dat lees je niet in de cijfers, maar pioniers moeten vaak omgaan met tegenslagen. Ze vinden even geen mensen die willen meedoen in het pioniersteam. Ze moeten geduld oefenen in de bureaucratie van de kerk. Er komt niemand opdagen bij een activiteit. Gedoe met de kerkenraad. En hun toekomst is onzeker. Naast mooie verhalen horen we ook deze verhalen. Deze mensen investeren niettemin ongelooflijk veel liefde en energie! We geven jullie graag een applaus. Niet vanwege de cijfers. Maar omdat je het aandurft, omdat je tijd en liefde investeert. Jullie inspireren ons, en de kerk. Dank je wel!

Mijn hoop is dat we een middag hebben waarin we kunnen **vieren** en **dankbaar** zijn. Want er gebeuren veel mooie dingen. Een middag waarin ook ruimte is om te benoemen wat niet goed gaat, zodat we samen kunnen **leren**.

Leren vliegen

U ziet één van de eerste vliegtuigen op aarde. Van de gebroeders Wright: Wilbur en Orville Wright. Rond 1901 experimenteerden zij met de eerste vliegtuigjes. Waar andere uitvinders destijds inzetten op een zo sterk mogelijke motor, focusten zij op de bestuurbaarheid van vliegtuigen. En daarmee realiseerden ze een doorbraak. Ze vonden het drie-assige besturingsstelsel voor vliegtuigen uit, dat nog steeds de standaard is in de luchtvaartindustrie. De Wrights worden gezien als de grondleggers van het vliegen. En hun ervaring als fietsmakers kwam daarbij flink van pas.

- **Wendbaarheid i.p.v. grote kracht**
- **Kennis uit onverwachte hoek nodig**
- **Fundamentele innovatie kost vele jaren**

Uit het verhaal van de gebroeders Wright zijn volgens mij drie lessen te leren:

- Als eerste, soms is **wendbaarheid belangrijker dan de kracht van de motor** of de stevigheid van het chassis. Als dat zo is, wat betekent dat dan voor ons als kerk? Focussen we op degelijkheid en kracht? Of focussen we op flexibiliteit? Zonder te zeggen dat 'degelijkheid' onzin is, vraagt onze tijd in ieder geval om flexibiliteit.
- En we leren van de gebroeders Wright dat **kennis uit onverwachte hoek kan helpen bij innovatie**. Ze waren fietsenmakers, geen vliegtuigenieurs! Daardoor hadden ze kennis van lichtgewicht-constructies zoals spaken. Er zijn nu pioniers die ook leraar, chocolatier, bankier, ICT-ondernemer, theatermaakster of directeur van een set kinderdagverblijven zijn. Niks ten nadele van theologen zoals ik, maar het zou best eens kunnen dat juist de kennis van niet-theologen ons gaat helpen.
- Hoewel de gebroeders Wright begin 1900 al experimenteerden, duurde het tot 1935 voordat er grootschalig gevlogen werd. Er bleken meerdere vernieuwingen nodig te zijn voordat het vliegen echt ging werken. Dat kostte veel tijd: dertig jaar. Bij het vliegen waren dat: de verstelbare propeller, het inklapbare landingsgestel, de vleugelkleppen en nog twee zaken die nu te technisch zijn. Erik Senge schreef een standaardwerk over innovatie. Hij vindt het niet raar dat het zo lang duurde voordat er grootschalig gevlogen werd. Hij stelt dat **dertig jaar een normale periode** is voor *fundamentele* innovatie. Als dat ook zo is bij innovatie in de kerk, dan hebben we het bij pionieren dus niet over een paar maanden hebben, en zelfs niet over jaren, maar over decennia. De vraag is: gunnen we onszelf die tijd? Hebben we de *mindset* om het lang vol te houden? We lopen een marathon, geen sprint.

De gebroeders Wright van de Lage Landen

Wie vormen eigenlijk de gebroeders Wright in de Protestantse Kerk? Er zijn meer namen dan ik vandaag kan noemen. Toch wil ik er twee namen uitlichten. Ik noem **Hans Esbach**, van het Evangelisch Werkverband. Hij schreef in 2005 het boekje 'Als de moederkerk zwanger wordt' en stak daarmee zijn nek uit. Het woord 'pioniersplek' is door hem toen al genoemd.

En ik wil **Hans van Ark** noemen, hij was de man die in 2012 de opdracht formuleerde én op zich nam om 100 pioniersplekken te realiseren. Daar is hij om verguisd. Want is 100 niet een belachelijk groot aantal? En zo maakbaar is de kerk toch überhaupt niet? Allebei die kritiekpunten zijn waar. Maar ik geloof ook dat we niet zover waren gekomen, als hij niet een maatje groter gedroomd had dan iedereen gewend was. Dank je wel Hans en Hans!

Jaren vóóordat de Protestantse Kerk aan het pionieren begon, waren andere kerken daar al mee gestart. Vanuit de Christelijk Gereformeerde Kerken werd bijvoorbeeld begin deze eeuw Via Nova gestart in Amsterdam. Ook bijvoorbeeld de Zevende Dags Adventisten hebben al bakken met ervaring opgedaan. **Dank dat jullie ons zijn voorgegaan!** We blijven graag samen optrekken.

Waar staan we nu?

Waar staan we nu? Twee weken geleden verscheen 'Op hoop van zegen'. Daarin vindt u meer informatie dan ik vandaag met u kan delen. En online, op www.lerenpionieren.nl/ophoopvanzegen, vindt u nog meer artikelen en onderzoek. Ik presenteer u kort de hoofdlijnen:

- **Is het gelukt 100 pioniersplekken te realiseren in de afgelopen vier jaar?**

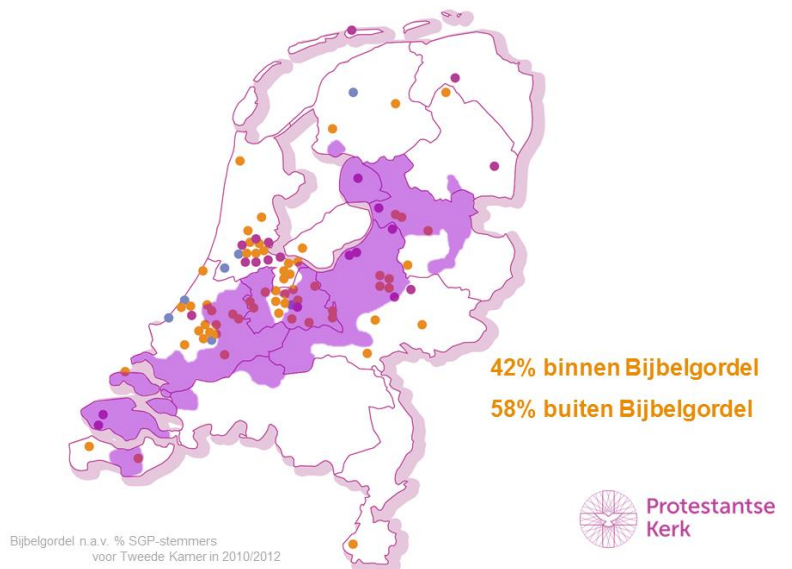
Het feitelijke antwoord is 'nee'. Er zijn 84 nieuwe pioniersplekken bij gekomen. En er waren er al 7, dat maakt 91 totaal. Dat is niettemin er mooi en we zijn er blij mee. De afgelopen vier jaar dacht ik elk jaar dat het team waar ik leiding aan mocht geven een onhaalbare opdracht had gekregen. En elk jaar bleek er lokaal meer initiatief te zijn dan we voor mogelijk hielden. Dat lokale initiatief konden we ondersteunen. Pionieren is breed omarmd door de kerk: dat zien we op lokaal niveau, waar elke keer méér mensen willen pionieren dan wij durven te hopen. En dat blijkt op landelijk niveau, waarbij ik het bijvoorbeeld bijzonder vind dat de synode pioniers zonder theologische opleiding de ruimte gaf om doop en avondmaal te bedienen.

- **Is het gelukt mensen te bereiken die recent niet in een kerk kwamen?**

We kunnen van harte zeggen 'ja'. Een pioniersplek bestaat nu uit gemiddeld 44 mensen die intensief betrokken zijn (zij komen er minimaal maandelijks) en 112 anderen. Dat is verrassend genoeg precies hetzelfde aantal als wat drie jaar geleden uit Engels onderzoek kwam. Zo'n 40% á 50% van de betrokkenen was kort daarvoor niet kerkelijk actief. Dat is een mooie tussenstand! Tegelijk is er ruimte voor verbetering, want in Engeland gaat het om 75% rand- en buitenkerkelijke mensen. Wat ook opvalt, is dat veel pioniersplekken mensen tussen de 20 en 40 jaar trekken (52%). In veel gemeenten is deze leeftijdsgroep helaas afwezig. Zo zijn pioniersplekken aanvullend op bestaande gemeenten.

Als ik een kaartje met de pioniersplekken laat zien, dan roept iemand nu en dan: "Ze starten vooral op de *bible belt*!" Als dat zo is, vind ik dat overigens geen probleem. Want hoewel de naam *bible belt* anders suggereert, wonen ook daar veel mensen die niets met de kerk hebben. Toch vond ik het de moeite waard dit uit te zoeken. Daarbij blijkt dat ruim 50% van de plekken is gestart buiten de *bible belt*.

De aantallen per provincie zeggen niet alles, want in sommige provincies wonen veel minder mensen en ook minder leden van de Protestantse Kerk. Als we dat verdisconteren, waar liggen dan de uitdagingen? Die liggen in **Groningen** en **Noord-Brabant**. In verhouding tot het aantal leden van de Protestantse Kerk in die provincies én afgezet tegen de omvang van de bevolking, wordt daar het minste gepionierd. In **Zeeland** en **Utrecht** wordt relatief veel gepionierd.

Geleerde lessen

Wat hebben we tot nu toe geleerd? Welke uitvinden zijn al gedaan?

- **Start bij voorkeur niet met kerkdiensten, maar een ander soort activiteiten doordeeweeks.** Dan is de kans groter dat er contacten ontstaan met niet-kerkelijke mensen. Want de ervaring leert ons dat als je een pioniersplek met een kerkdienst begint, dan komen daar vooral mensen die van kerkdiensten houden en dus al naar een kerk gingen. Als je het zo zegt dan klinkt dat logisch, maar in de praktijk moesten we dat echt leren. Daarom moedigen we plekken nu aan om te beginnen met een ander soort activiteiten. Later kunnen vieringen dan alsnog een plek krijgen binnen de pioniersplek.
- **Geef ook vrijwilligers zonder theologische opleiding ruimte om te pionieren.** Zij brengen kennis en kwaliteiten in die we nodig hebben voor vernieuwing. Dat zien we nu ook gebeuren. Wel moeten we dan meer investeren in training, uitwisseling en ondersteuning van deze mensen.
- **Geef meer dan drie jaar de tijd aan een pioniersplek om tot 'volwassenheid' te komen.** Want de ervaring leert dat het groeien naar volwassenheid gemiddeld 5 á 10 jaar duurt. Dat blijkt uit Engelse én Nederlandse ervaringen.
- **Tot slot blijken veel nieuwe kerkvormen kleinschalig te zijn.** Zet daarom aan het begin geen fulltime professional in. Want dat is op de lange termijn financieel niet vol te houden.

Dit zijn lessen die we afgelopen jaren hebben geleerd.

Wat zijn de uitdagingen?

Laten we zeggen dat we het inklapbare landingsgestel en de vleugelkleppen nu hebben uitgevonden. Maar op welk vlak zijn meer uitvindingen nodig? Die vraag laat zich niet helemaal beantwoorden, want je weet niet waarin je onbewust onbekwaam bent. Toch staan ons in ieder geval drie dingen te doen:

- Als eerste **onderzoek en theologische reflectie** – vanuit de praktijk komen praktische en theologische vragen op. Welke invulling krijgt het ambt bij het pionieren? Kan een kerk zonder betaalde krachten? Is lidmaatschap de beste vorm om verbinding uit te drukken? Rond deze en andere vragen is onderzoek en theologische reflectie hard nodig. (Als we onderzoek doen, dan komt ook beter in beeld waarin we onbewust onbekwaam zijn.)
- Als tweede de **bestending van pioniersplekken** – hoe zorgen we met z'n allen dat als we acht jaar verder zijn, dat dan niet 80% van de pioniersplekken gestopt is? En hangt dat dan af van de financiën, van het leiderschap of van de geloofsdynamiek in zo'n plek? We hebben daar nog weinig ervaring mee. Natuurlijk hoeft niet elke pioniersplek te slagen, dat hoort bij het experimentele karakter van pionieren. Toch hoop ik dat ruim méér dan 60% van de initiatieven duurzaam blijkt. Daar doen we alles aan. Want we willen niet alleen maar vliegtuigjes bouwen die 190 meter vliegen – zoals de vroege modellen van de Wrights. Hoe enerverend dat ook is, we bouwen voor langere afstanden...
- Tot slot: een **lichtere organisatiestructuur** – om het voor pioniers werkbaar te houden, zullen we onze manier van organiseren moeten aanpassen. We hebben lichtere structuren nodig. Een voorbeeld: als we een pionier die géén theoloog is ruimte willen geven om te dopen en om de Maaltijd van de Heer te vieren, dan vergt dat nu veel procedures met veel partijen: met de pionier, met de kerkraad, de IZB of het EW, het moderamen van de classis, de Dienstenorganisatie, een trainer, een supervisor, de commissie voor de geschiktheidsbeoordeling én het regionaal college

voor de visitatie. We willen geen wildgroei op dit vlak, en waarborgen zijn nodig, maar wellicht zijn er toch wat teveel waarborgen?

Een andere ervaring: het worden van een 'normale' wijkgemeente blijkt voor veel pioniersplekken niet binnen bereik te liggen, want de organisatiegraad die daarbij hoort is te hoog. Er zijn teveel dingen die op een te gedetailleerd niveau geregeld moeten worden met teveel instanties. Door dat gewicht kunnen de vliegtuigjes niet opstijgen. Dat dit niet lukt, heeft met twee zaken te maken:

- Veel pioniersplekken zijn kleinschalig, het zijn geen Boeing 747's maar paragliders met een klein motortje. Daar moet je niet teveel gewicht aan hangen. Daarbij is het goed om op te merken dat Kerk 2025 constateert dat ook 'normale' gemeenten dat gewicht steeds minder kunnen dragen.
- Ten tweede past de cultuur van dingen 'goed en gedetailleerd regelen' niet zo bij pioniersplekken. Het is vaak informeler en minder op procedures gericht. Meer op relaties. Dat is een cultuurkwestie en ook daar moeten we rekening mee houden.

We zijn allemaal nodig

Om deze uitdagingen te lijf te gaan, zijn we *allemaal* nodig. Er zijn pioniers nodig om ervaringen te delen en om aan te geven waar de knelpunten zitten. Ook via bijvoorbeeld irritante enquêtes via internet. Er zijn slimme juristen nodig die voorstellen doen voor de kerkorde. Er zijn promovendi en studenten nodig die scherp onderzoek doen en ons een spiegel voorhouden. Er zijn enthousiaste kerkenraden nodig, die ruimte geven. Er zijn pionierbegeleiders nodig, die zorgen voor goede communicatie tussen alle partijen. Er zijn kerkrentmeesters en financiers nodig, die ons helpen om het geld wijs te gebruiken. En trainers en beleidsmakers zoals mijn collega's en ik.

Toch voelen de uitdagingen nog steeds als erg groot. Ik denk regelmatig 'Heer, u moet het maar doen, want ik zie even niet hoe het moet'. Daarom sluit ik af met: op hoop van zegen!

Martijn Vellekoop is coördinator pionieren vanuit de Protestantse Kerk. Samen met een team en in samenwerking met organisaties als de IZB, het Evangelisch Werkverband, de Maatschappij van Welstand, Op Goed Gerucht, de Protestantse Kerk in Amsterdam, JOP, Kerklab, Den Haag in beweging voor Jezus Christus en Intercultural Church Plants wordt het pionieren ondersteund.

Meer informatie over de ontwikkelingen rond pionieren is te vinden in de publicatie 'Op hoop van zegen' waarbij er op de website ook verdiepende artikelen en meer onderzoek te vinden zijn.

www.lerenpionieren.nl/ophoopvanzegen